

Resumé:

Kasus og sætningsled i middeldansk

Lars Heltoft
 Københavns Universitet

Allerede i 1200-tallet er der stor forskel mellem kasussystemet i østdansk (med bevaret firkasussystem) og kasussystemet i vstdansk der fra ca. 1300 kun findes i de personlige pronomener, i Jyske lov allerede fra tekstens vedtagelse i 1241. I udtrykket ligner systemet i Jyske Lov til forveksling det 20. århundredes system (bortset fra enkelte reduktioner som *ither* > *jer*, *hanum* > *ham*). Selv i nyere og helt nye beskrivelser opfattes systemet som identisk med det moderne, men dette følger af en fiksering på udtrykssiden. Ser man på indholdssiden, kan man påvise store typologiske forskelle.

Kasussystemet i middeldansk angiver semantiske roller, det moderne system angiver kun forskellen på groft sagt subjekt og ikke-subjekt. Det fremgår af den udbredte brug helt frem til slutningen af ældre nydansk af såkaldte upersonlige konstruktioner, med argument 1 (A1) i oblik form, argument 2 (A2) (hvis der er noget) i nominativ. Jesus siger på middeldansk *mik al thyrster* 'mig tørster' for yngre *jeg tørster*; det hedder *thæm al æver um sannend* 'dem tvivler om sandhed' (dvs. 'de er i tvivl om hvad sandheden er'). Med argument 2:

ok thær	te-th-es	thæm _{A1}	stiarne-n _{A2}
og der	vise-PRT-MEDIUM	3 _{PL.OBL}	stjerne-DEF

i gen, æfter at hun borte var
 igen, efter at den borte var
 (VejlPilgr 220, 12)

'Og der viste stjernen sig for dem igen, efter at den havde været borte'

Der er ingen semantiske agentroller mulige i denne konstruktionstype. A1 i oblik form kan ikke betegne agent eller patient, men angiver et inaktivt argument; A2 (der står i nominativ hvis muligt) betegner en ekstern faktor i bred forstand. I transitive konstruktioner kan nominativisk A1 betegne agent, og A2 i oblik form patient. Kasus-formerne er således polyseme, de henviser til de styrende verbalstammer og entydiggøres først i konstruktion, alt efter verbets valens. Det kaldes indeksiskalsk kasus, i modsætning til symbolsk kasus, som moderne dansk har.

Dette er en helt anden tilgang end den generative grammatiks forsøg på at reducere oblikke A1 til oblikke subjekter. Jeg kan næppe nå at gennemgå de anvendte test (Sigurðsson 1989, Hrafnbjargarson 2003, Barðdal 2000, 2001, Barðdal og Eypórsson (fx 2003, 2018)), men de er enten empirisk forkerte (sideordningskonstruktion og reflektiv reference) eller cirkulære (raising-konstruktioner og PRO-konstruktioner).

Litteratur

- Barðdal, Jóhanna (2000) Oblique Subjects in Old Scandinavian. *NOWELE: North-Western European Language Evolution* 37:25-51.
- Barðdal, Jóhanna (2001) The perplexity of Dat-Nom verbs in Icelandic. *Nordic Journal of Linguistics* 24:47-70.
- Barðdal, Jóhanna & Þórhallur Eypórsson (2003) The change that never happened: the story of oblique subjects. *Journal of Linguistics* 39:439-472.
- Barðdal, Jóhanna & Þórhallur Eypórsson (2018) What is a subject: The nature and validity of subject tests. Jóhanna Barðdal, Na'ama Pat-El & Stephen Mark Carey (red.). *Non-Canonically Case-Marked Subjects. The Reykjavík-Eyjafjallajökull papers*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company:257-273.
- Heltoft, Lars, Submitted (2020a) The semantic reorganisation of case paradigms and word order paradigms in the history of Danish. Gabriele Diewald & Katja Politt (red.). *Paradigms regained: Theoretical and empirical argument for the reassessment of the notion of paradigm*. LSP series: Empirically Oriented Theoretical Morphology and Syntax. SLE Societas Linguistica Europea, Leipzig, August 2019.
- Heltoft, Lars, Submitted (2020b) The typology of Old Norse revisited – The case of Middle Danish. *NOWELE* 2021. 29 s.

Hrafnbjargarson, Gunnar Hrafn (2003) Ikke-nominative subjekter i det danske sprogs historie. Peter Widell & Mette Kunøe (red.) *9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Department of Nordic Language and Literature: Aarhus University:188-197.

Sigurðsson, Halldór Ármann (1989) *Verbal Syntax and Case in Icelandic in a Comparative GB Approach*. Lund: Department of Scandinavian Languages. University of Lund.

Ud over i referencerne Heltoft (2020a) og (2020b) behandles emnet i Lars Heltoft (2021): From indexical to symbolic case in Danish – A content analysis. Udkommer i *Acta Linguistica Hafniensia* 53(2), 2021.